

Η διαδρομή του Πάθους

Το θέαμα που θα παρακολουθήσετε αποτελεί ένα συγκερασμό τριών μορφών τέχνης : φωτογραφίας, βυζαντινής τέχνης και μουσικής.

Επέλεξα να φωτογραφίσω την αρχιτεκτονική, τη ζωγραφική και τα ψηφιδωτά του Βυζαντίου, γιατί η πνευματικότητα και η εσωτερικότητα αυτής της τέχνης, ο διακοσμητικός και χρωματικός πλούτος της- παραγνωρισμένα από τον Διαφωτισμό αλλά εκθειασμένα από τον Ρομαντισμό- γοητεύουν όλο και περισσότερο το σύγχρονο άνθρωπο που βιώνει ένα συναρπαστικό αλλά ψυχρό και απρόσωπο τεχνολογικό πολιτισμό σε μian άκεντρη μεταμοντέρνα εποχή.

Η βυζαντινή τέχνη αποτελεί τη γέφυρα που ενώνει την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα με τον μοντερνισμό. Αυτό συμβαίνει μέσα από δάνεια αρχιτεκτονικών στοιχείων ρωμαϊκών κτιρίων δημόσιων συγκεντρώσεων στην κατασκευή της ορθογώνιας βασιλικής και μέσα από την τεχνική και την τεχνοτροπία των προσωπογραφιών των θεοποιημένων ρωμαίων αυτοκρατόρων και των νεκρικών πορτρέτων του Φαγιούμ στις τοιχογραφίες και τις φορητές εικόνες.

Παράλληλα, η βυζαντινή τέχνη, με τον δισδιάστατο και εξπρεσιονιστικό χαρακτήρα της, προαναγγέλλει τις αισθητικές αρχές του

μοντερνισμού, με τον οποίο τη συνδέουν πολλά κοινά σημεία, όπως η αντίληψη του χρώματος ως φωτός, ο χειρισμός των κέντρων φωτισμού με τρόπο ώστε το φως να κατανέμεται σε όλη την επιφάνεια της παράστασης τονίζοντας έτσι τον επίπεδο χαρακτήρα της ζωγραφικής της, η επήρεια των χρωμάτων από τη γειννιάσή τους με άλλα χρώματα, η αδιαφορία της προοπτικής για τη ρεαλιστική απεικόνιση της υλικής πραγματικότητας, η σχηματοποίηση της φόρμας, η έλλειψη όγκου των μορφών και η αναγωγή του πορτρέτου σε έκφραση της εσωτερικής ζωής. Ωστόσο, υπάρχουν και πολλές φυσικά διαφορές ως προς την επιλογή των ζωγραφικών αντικειμένων και τη φιλοσοφική αντίληψη του περιεχομένου της αναπαράστασης που διαφοροποιούν τις δύο καλλιτεχνικές περιόδους.

Η ελληνική μεσαιωνική τέχνη, σε αντίθεση με την αρχαία ελληνική, δεν μιμείται την πραγματικότητα εξευγενίζοντάς την, αλλά αναφέρεται σε μια πνευματική, υπερβατική πραγματικότητα. Γι' αυτό και κάνει συχνή χρήση των μορφών ως συμβόλων: τα μεγάλα ορθάνοιχτα μάτια- ο καθρέφτης της ψυχής σύμφωνα με τη νεοπλατωνική φιλοσοφία- των ιδεαλιστικών πορτρέτων των αγίων, μάτια που αποπνέουν ψυχική ένταση και πνευματικότητα, η κωδικοποίηση των χρωμάτων, του μπλε του κοβαλτίου και του χρυσού, που χρησιμοποιούνται ως φόντο προκειμένου να τοποθετηθούν οι ιερές μορφές μέσα σ' ένα κόσμο φωτός άχρωμο και άχρονο, η έλλειψη προοπτικής στο χώρο που καταλύει κάθε εντύπωση ρεαλισμού έτσι ώστε οι υπερούσιες μορφές να φαίνεται ότι αιωρούνται κυριολεκτικά μέσα στον αιθέρα.

Ακριβώς αυτή την εσωτερική ζωή και πνευματικότητα θέλησε να εκφράσει και η φωτογραφική μου λήψη των εκκλησιών και των τοπίων των βυζαντινών καστροπολιτειών. Χρησιμοποιώντας φίλτρα και πρίσματα εστίασα στην ανάδειξη της εσωτερικότητας κτισμάτων και τοπίου, έτσι

όπως προβάλλεται μέσα από την ιδιαίτερη κάθε φορά οπτική γωνία λήψης και χρήσης του φωτός. Οι πολλαπλές διαφανείς φωτογραφικές όψεις των υλικών αντικειμένων μέχρι ακόμα και την εξαϋλωση τους, παρακολουθούν και αυτές την πρόθεση της βυζαντινής εικονογραφίας να γίνει η ύλη διαφανής, να χάσει την πυκνότητα και το βάρος της προκειμένου να μετατραπεί σε ιδέα.

Τον υπερβατικό χαρακτήρα της βυζαντινής τέχνης αναδεικνύει η μουσική επιλογή των *Requiem*, που χρησιμοποιούνται εδώ όχι με την έννοια του αναχωρητισμού αλλά με εκείνη της στοχαστικότητας, της επίκλησης και της ψυχικής απεύθυνσης στο Υπέρλογο.

Οι Ορθόδοξες *Λειτουργίες* σύμφωνα με το βυζαντινό-σλαβικό τυπικό που επενδύουν τις τοιχογραφίες και τα ψηφιδωτά μαγεύουν με την πολυφωνικότητά τους και είναι ο λόγος για τον οποίο τις προτίμησα από εκείνες του βυζαντινού-ελληνικού τυπικού.

Η προβολή δεν ακολουθεί την χρονολογική σειρά εμφάνισης και εξέλιξης της βυζαντινής τέχνης για λόγους αισθητικής οργάνωσης του υλικού.

Έτσι προηγείται η Παλαιολόγειος Αναγέννηση των μεγάλων τοιχογραφιών των εκκλησιών του Μυστρά του τέλους του 14^{ου} και των αρχών του 15^{ου} αι. με το λεπτό σχέδιο, την εκλέπτυνση και χάρη των μορφών, την επίπλωση του χώρου με φανταστικά αρχιτεκτονήματα, την εισαγωγή της τεχνικής της φωτοσκίασης (*chiaro-scuro*) που δίνει όγκο στην αναπαράσταση και με το εκθαμβωτικό φως που προέρχεται από τον επιδέξιο χειρισμό μιας πλούσιας χρωματικής κλίμακας, στοιχεία αναμφισβήτητα των επιρροών που δέχθηκε η βυζαντινή τέχνη από την τέχνη της ιταλικής Αναγέννησης.

Ακολουθούν τα ψηφιδωτά της Μονής του Οσίου Λουκά του 11^{ου} αι., τέχνη μιας γραμμικής ιερατικής τεχνοτροπίας που εκφράζει τον θεολογικό συντηρητισμό της εποχής, με μορφές εκστατικές χάρη στα τεράστια ορθάνοιχτα και εκφραστικά μάτια.

Στη συνέχεια τα αρχιτεκτονήματα της Μονής της Καισαριανής του 11^{ου} αι. και τέλος οι υστεροβυζαντινές τοιχογραφίες του Μανουήλ Πανσέληνου και οι μεταβυζαντινές εικόνες του Θεοφάνη καθώς και ανώνυμων αγιογράφων από τα μοναστήρια των Μετεώρων.

Η προβολή ολοκληρώνεται με τη μεσαιωνική καστροπολιτεία της Μονεμβασιάς με τις 40 βυζαντινές εκκλησίες και τη μεγάλη πολιτισμική ακμή τον 14^ο και 15^ο αι., την εποχή δηλαδή των Παλαιολόγων. Πολιτεία που συνοψίζει το κάλλος, τον μυστικισμό και την πνευματικότητα του ελληνικού τοπίου.

Αν θα επέλεγα να δώσω ένα τίτλο σ' αυτό το θέαμα αυτός θα ήταν *Η διαδρομή του Πάθους*. Με την έννοια που αποκτά η λέξη στην πορεία της από την αρχαία ελληνική τραγωδία μέχρι τη χριστιανική φιλοσοφία : ύβρις και βίωση της τραγικότητας από την οποία αναδύεται το μεγαλείο της ύπαρξης, μέγιστη δοκιμασία πριν την ανάβλεψη, έσχατη ταπείνωση πριν την ύψιστη επίγνωση. Το μαύρο και αγγελικό φως της θέωσης του ανθρώπου και του Θεανθρώπου.

A. T.